

راه‌های افزایش مشارکت مطلوب خانواده

لیلا سلیقه‌دار

دکترای برنامه‌ریزی آموزشی و معلم

کلیدواژه‌ها: پژوهش دانش آموزی، خانواده، مسابقه‌ی پژوهشی خانواده.

اشاره

صحبت از خانواده و تأثیر آن در امور آموزشی فرزندان، از مقولاتی است که در تاریخ تعلیم و تربیت قدمتی طولانی دارد. اگر این حضور بتواند به درستی واقع شود و اثرات مطلوب مورد انتظار را به همراه داشته باشد، در این صورت باید راه‌های افزایش مشارکت را به کار گرفت تا آموزش بتواند با حداکثر قوا اثراتی را بر جای گذارد. در این بخش از سلسله مطالب «دانش آموز، خانواده و تفکر پژوهشی» تلاش شده است تا به تعدادی از راه‌های افزایش مشارکت خانواده در امور پژوهشی دانش‌آموزان اشاره شود.

در جایی خواندم که سبک زندگی ماشینی امروز چنان شده است که حتی افراد خانواده نیز از یکدیگر بی‌اطلاع هستند. فرزندان، ساعات در کنار خانواده بودن را در اتاق خود و یا در حال انجام کارهای رایانه‌ای و تماشای تلویزیون می‌گذرانند و والدین هم همواره در حال تلاش برای گذر از بحران‌های اقتصادی، روحی، خانوادگی، روزها را از پی هم می‌گذرانند. در چنین شرایطی، فراهم ساختن شرایط حضور خانواده در زندگی فرزندان و با هم بودن ارکان خانواده می‌تواند موجب زیبایی و سلامت زندگی اجتماعی گردد. یکی از راه‌های بروز این شرایط، آموزش است.

هنگامی که خانواده سهمی در روند آموزشی فرزندان خود را برعهده می‌گیرد، تأثیر آموزشی و تربیتی موردنظر در برنامه به شدت افزایش پیدا می‌کند. جدای از این که فرزندان معنای همراهی در خانواده را به صورت مستقیم تجربه می‌کنند، می‌توانند در کنار والدین خود چیزهای تازه‌ای بیاموزند که چه بسا یادگیری بسیاری از آن‌ها در جایی دیگر ممکن نیست. ایجاد چنین فضاهایی تجربه‌ی مربوط به آن، به خلق القای مشترک میان اعضای خانواده منجر می‌شود و آینده روشن‌تری را در ارتباط آن‌ها با یکدیگر به وجود می‌آورد.

علاوه بر این‌ها، پیشرفت علم موجب می‌شود که دانسته‌های دیروز با دانسته‌های امروز برابری نکند و به همین علت همواره

از شرکت در جلسات آموزشی هستند که به میزبانی مدارس برگزار می‌شود. این جلسات، گاه در قالب جلسات تدوین شده از سوی انجمن اولیا و مربیان و گاهی نیز بنا به تصمیم مدرسه، برپا می‌شود، براساس نیازی است که احساس می‌شود. نقطه‌ی اشتراک تمام این جلسات، افزایش آگاهی خانواده به منظور ارتقای رشد و پرورش دانش‌آموزان است. با این همه، معمولاً در چنین نشست‌هایی جای خالی آموزش پژوهش و یا ابراز ضرورت‌ها و اهمیت پژوهش در زندگی مشاهده می‌شود. بدیهی است هنگامی که خانواده به عنوان منبع اصلی تغذیه‌ی ذهنی و روحی فرزندان، نسبت به ضرورت و یا جایگاه مهم موضوعی اطلاعات لازم را کسب نکرده باشد، نمی‌تواند در آن ارتباط تأثیرگذاری چندانی بر فرزندان خود داشته باشد. به دیگر سخن به باور رساندن خانواده‌ها، خود می‌تواند تا اندازه‌ی بسیاری در توسعه‌ی هر برنامه‌ای و تحقق اهداف موردنظر

موضوعاتی وجود دارند که خوب است حضور فرزندان در مدرسه و درگیری آنان با این مقولات، باب آشنایی والدین را که اغلب درس آموخته‌های دیروز هستند، باز نماید. برای مثال ممکن است بسیاری از والدین در گذشته تا به حد امروز با اهمیت و جایگاه و نیز شیوه‌های پژوهش، آشنایی نداشته باشند. مدارس از طریق فرزندان می‌توانند زمینه‌ی آشنایی بیشتر را فراهم کنند و در درجه‌ی اول، خود از نتیجه‌ی چنین رفتاری بهره‌مند شوند. چرا که آگاهی بیشتر والدین، یادگیری عمیق‌تر و گسترده‌تر دانش‌آموزان را در پی خواهد داشت. برای این منظور راه‌های متعددی وجود دارد که به فراخور شرایط و امکانات و نیز نیازهای موجود، می‌تواند متغیر باشد. در ادامه به نمونه‌هایی اشاره شده است.

جلسه‌ی خانواده

همه ساله والدین دانش‌آموزان ناگزیر

در دانش‌آموزان مؤثر واقع شود.

این جلسات می‌تواند شکل‌هایی گوناگون داشته باشد. در گزارش یک اقدام‌پژوهی که توسط یک معلم پژوهنده انجام گرفته است، چنین آمده است:

«ابتدای سال تحصیلی بود. هر چند مانند هر سال احساس روندی کند در ایجاد

که تمایل دارند، به کلاس من بیایند و در کنار فرزند خود و یا در انتهای کلاس بنشینند و نحوه‌ی ارتباط من با دانش‌آموزانم و نیز نحوه‌ی تدریس مرا ببینند. این کار با استقبال خوبی از سوی خانواده‌ها روبه‌رو شد. من تمام سعی خود را به کار گرفتم تا به صورتی عادی و مانند همیشه رفتار کنم. البته نمی‌توانم انکار

ارتباط با دانش‌آموزانم داشتیم، اما امسال این ارتباط آهسته‌تر و حتی با فاصله‌ی زیاد شکل می‌گرفت و این امر، مرا از رسیدن به هدف‌های آموزشی و پرورشیم دور می‌کرد. باید عواملی را که در این زمینه تأثیرگذار بودند، شناسایی می‌کردم و تا دیر نشده بود، راه‌حلی را امتحان می‌کردم. در گفت‌وگویی که با مدیر مدرسه داشتیم، متوجه شدم که تعدادی از والدین از نوع ارتباط من با دانش‌آموزانم شاکی هستند و ابراز کرده‌اند که من رابطه‌ی خشکی با آن‌ها دارم. آن‌ها مدعی بودند که فرزندانشان از من می‌هراسند و تکالیف خود را در منزل با سختی انجام می‌دهند. نمی‌دانستم آن‌ها چگونه به این نتایج رسیده بودند، اما به هر حال آن‌ها این گونه می‌اندیشیدند و من احساس کردم که یکی از دلایل ارتباط نامناسبی که بین من و دانش‌آموزانم وجود دارد، نوع برداشت خانواده‌ها و گسترش دادن آن در ذهن دانش‌آموزانم است. لازم بود برای حل این مسئله راه‌هایی بیابم. برای این کار ده‌ها راه‌حل را از منابع گوناگون حتی از همکارانم به دست آوردم. اما یکی از بهترین راه‌ها که تأثیر زیادی در حل این مسئله داشت، برپایی کلاس‌هایی با حضور خانوادگی دانش‌آموزان در کلاس درس بود.

برای این کار به مدت یک هفته به خانواده‌ها اعلام کردم که در کلاس به روی آن‌ها باز است. آن‌ها می‌توانستند در هر ساعتی

می‌شود تا هنگامی که تحقق و گسترش مشارکت خانواده در انجام امور پژوهشی دانش‌آموزان سرلوحه‌ی فعالیت‌ها قرار داشته باشد، دوری از مسیر و به انحراف رفتن برنامه، کمتر به‌وقوع بپیوندد. به مثالی در این ارتباط توجه کنید:

اهداف

- رشد مهارت جمع‌آوری اطلاعات در دانش‌آموزان
- افزایش مشارکت مطلوب والدین و خانواده در امور پژوهشی دانش‌آموزان

برنامه

مسابقه‌ی جمع‌آوری تعداد کلمات دارای معنای مثبت که در یک شماره از مجله‌ی رشد دانش‌آموز استفاده شده است.

نحوه‌ی اجرا

برای این کار لازم است دانش‌آموز به همراهی حداقل یکی از افراد خانواده، شماره‌ی موردنظر از مجله‌ی رشد دانش‌آموز را مطالعه کند و کلماتی را که دارای معنای مثبت هستند، در یک لیست نوشته و کلمات تکرار شده را شمارش کند. دانش‌آموز از این طریق بر دقت خود می‌افزاید و با معنای واژه‌های بیشتری آشنا می‌شود. همراهی یکی از افراد خانواده در ایجاد این آشنایی و یافتن معنای تازه، مؤثر است.

ارزیابی

به منظور ارزیابی از نتیجه، کلمات ارائه شده و معنای آن‌ها که همگی بر روی یک برگ کاغذ نوشته شده‌اند، در تابلوی کلاس به نمایش گذاشته می‌شود. سپس با نظرات تعدادی از دانش‌آموزان و اولیای آنان که در این دور از مسابقه نقش داور را برعهده دارند، افراد برتر انتخاب می‌شوند. این افراد کسانی هستند که کلمات بیشتری را به درستی یافته و نوشته‌اند.

تابلوی آموزشی ویژه‌ی خانواده

در حال حاضر بسیاری از مدارس دارای تارنماهایی هستند که راه ارتباط مدرسه با

کنم که این راه موجب شد که متوجه بسیاری از خطاهای خودم نیز بشوم، اما از آن مهم‌تر تأثیری بود که بر اولیا گذاشت. آن‌ها با شیوه‌ی من آشنا شدند و بنا به اظهار بسیاری از والدین، این کار باعث شده بود که آن‌ها هم بتوانند آموخته‌هایی را از کلاس همراه خود ببرند که گاه این برداشت‌ها از شرکت در ده‌ها جلسه‌ی آموزش خانواده، تأثیرگذارتر بوده است.»

در این نمونه، هدف، برگزاری جلسه‌ی آموزشی نبوده است، اما توانسته است به صورت غیرمستقیم والدین را درگیر موضوعی کند. برگزاری جلساتی از این دست که والدین در کنار دانش‌آموزان قرار می‌گیرند، از نشست‌هایی است که در موضوعاتی مانند پژوهش کاربردهای فراوانی دارد.

مسابقه‌ی پژوهشی خانواده

از دیگر برنامه‌های افزایش مشارکت خانواده در انجام امور پژوهشی، برگزاری مسابقاتی با موضوع پژوهشی است. در این مسابقات نیز مانند سایر مسابقات فرهنگی و آموزشی، می‌بایست ابتدا موضوعات مورد نیاز و علاقه‌ی اولیا استخراج و سپس قالب‌های اجرایی آن فهرست شود. حال با توجه به موضوع و مناسب‌ترین قالب انتخاب شده، اهداف و نحوه‌ی اجرا و چگونگی ارزیابی به اطلاع دانش‌آموزان و اولیای آنان رسانیده

خانواده را به صورت مجازی فراهم آورده‌اند. استفاده از چنین موقعیت‌ها و فرصت‌هایی می‌تواند برای افزایش میزان آگاهی خانواده و نیز بالابردن مشارکت آنان در امور تحصیلی فرزندان مؤثر باشد.

در فضاهای مجازی، این امکان وجود دارد که بدون حضور خانواده در مدرسه، آنان را در جریان امور قرار دهیم. این مسئله اشتیاق خاصی را در والدین، به‌ویژه افراد شاغل ایجاد می‌کند تا به مطالعه‌ی مستمر این مطالب بپردازند. به همین منظور، خوب است اطلاعاتی کوتاه در ارتباط با پژوهش و مهارت‌های پژوهشی در تارنما قرار بگیرد. کوتاه‌بودن این اطلاعات برای ایجاد رغبت به مطالعه بسیار مفید است. حال در صورتی که تهیه‌کنندگان این مطالب، آموزگاران به تفکیک کلاس‌های درسی باشند و به شکلی هم‌زمان مطالب را با فعالیت‌های کلاسی خود فراهم آورند، انگیزه‌ی بیشتری برای مطالعه و پی‌گیری مطالب وجود خواهد داشت. برای مثال آموزگار پایه‌ی سوم، در کلاس خود دانش‌آموزان را به فرضیه‌سازی درباره‌ی مسائل گوناگون تشویق می‌کند. او در ایامی خاص این مهارت را به عنوان ابزار اثربخش یادگیری انتخاب کرده است. حال اگر هم‌زمان با این انتخاب، توضیحاتی درباره‌ی این مهارت برای والدین درج کرده، مثال‌های خود را که برگرفته از کلاس هستند، ضمیمه‌ی آن کند؛ در این صورت می‌تواند به تأثیر عمیق‌تر فعالیت‌های مربوط به فرضیه‌سازی در کلاس

درس اطمینان حاصل کند.

هم‌چنین مناسب است در چنین پیام‌هایی، جایی برای یادداشت‌گذاری والدین فراهم شود. برای مثال، آن‌ها با مطالعه‌ی رفتار فرزندان خود در آن زمینه، نمونه‌ها و مثال‌هایی را اضافه کنند و یا آن‌که در پایان هر پیام از والدین خواسته

شود که فعالیتی خاص را در دوره‌ای معین انجام داده و نتایج و یا برداشت‌های خود را از رفتار فرزند خود اطلاع دهند.

باید توجه داشت که وجود چنین پایگاه‌هایی می‌تواند علاوه بر تارنماها، حالت‌های غیرمجازی و قدیمی‌تری داشته باشد، مانند تابلوی اعلانات مدرسه؛ که از گذشته محل اعلام بسیاری از نظرات و اطلاعات بوده است. توجه کنید که در هر شکل مقصود از این فعالیت، همراهی بیشتر والدین در امور پژوهشی است.

بریده‌ی جراید

از دیگر شرایط برای ایجاد مشارکت خانواده در انجام فعالیت‌های پژوهشی، راه‌اندازی و استفاده از نشریات و جراید است. این نشریات همانند آن‌چه در جامعه رواج دارد، می‌تواند حوزه‌های آموزش و اطلاع‌رسانی، سرگرمی و یا مسابقاتی را شامل شود. آن‌چه اهمیت دارد این است که روح اصلی مطالب به موضوع پژوهش، به‌ویژه پژوهش دانش‌آموزی مربوط شود. بدیهی است هر قدر موضوعات مربوط به اطلاع‌رسانی‌ها و یا آموزش، به مسائل مبتلا به همان مدرسه و دانش‌آموزان آن اختصاص بیاید و به عبارتی بومی‌تر باشد، بیشتر می‌تواند نظر خانواده را به خود جلب کند. به عنوان نمونه هنگامی که قرار است دسته‌ای از فعالیت‌های پژوهشی را معرفی کنیم، خوب است آن را براساس تجربه‌ای که دانش‌آموزان همان مدرسه داشته‌اند، شرح دهیم. هم‌چنین برای توضیح شیوه‌های مشارکت‌های مفید خانواده به ارائه‌ی مثال‌هایی از آن‌چه به صورت واقعی میان خانواده‌ی دانش‌آموزان آن مدرسه روی داده است، بپردازیم. در هر یک از این موارد، ملموس بودن مثال‌ها و واقعی بودن آن‌ها تأثیر بیشتری را بر خواننده می‌گذارد. از طرف دیگر حساسیت خانواده‌ها برای دانستن بیشتر در ارتباط با وضعیت و موقعیت فرزندان، خود به توسعه‌ی جلب نظر آنان به نشریه‌ی موردنظر می‌افزاید.

در این نشریه فرصت مناسبی فراهم است تا در آن، نمونه‌هایی از تکالیف پژوهشی که می‌بایست دانش‌آموز به همراه خانواده‌ی خود

به انجام آن اقدام کند، ذکر شود. برای انتخاب و ارائه‌ی این تکالیف بهتر است تناسب تکلیف با درس‌ها رعایت شود تا تأثیرگذاری این فعالیت در پیشرفت درسی دانش‌آموز ملاحظه گردد. نتایج حاصل از شرکت در انجام تکالیف مندرج در نشریه، می‌تواند در قالب یک نمایشگاه در معرض دید سایرین قرار بگیرد و از شرکت‌کنندگان تقدیر شود. نباید فراموش کرد که تجربه‌ی هر خانواده برای شرکت در این فعالیت، موضوع مناسبی برای درج در شماره‌های بعدی این نشریه است.

توجه به مهارت‌ها، نه انجام تحقیقی دانشگاهی

در تمام این نمونه فعالیت‌های ذکر شده، لازم به توجه است که انجام فعالیت‌های پژوهشی به معنای انجام یک پژوهش دانشگاهی نیست. هم‌چنان که پیش از این نیز بیان شده است، توجه به مهارت‌های پژوهشی در مراحل اولیه‌ی آموزش پژوهش و به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی از اصول کار است. هنگامی که دانش‌آموزی بتواند در برخورد با مسائل آن‌ها را تشخیص دهد، درباره‌ی آن‌ها اطلاعاتی را جمع‌آوری کند، فرضیه‌هایی بسازد و یا به آزمون آن‌ها بپردازد و یا در ارتباط با سایر توانایی‌های پژوهشی به درجه‌هایی از تسلط برسد، در این صورت او به مهارت‌های پژوهشی مجهز شده است و پس از آن می‌توان انتظار داشت که انجام پژوهش دانشگاهی در او و زندگی او تأثیر مثبتی خواهد گذاشت. بر این اساس لازم است به دور از هرگونه تلاش برای هنرنمایی کاذب، از توانایی‌های دانش‌آموزان عادی، به اهمیت اهداف آموزش‌اندیشیده، زمینه‌ی رشد و تعالی صحیح دانش‌آموزان را فراهم آوریم.

پی‌نوشت

۱. تارنما معادل فارسی وب سایت است.